

Lakivaliokunnan mietintö n:o 28 hallituksen esityksestä laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain sekä ulkomaille annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunta on 25 päivänä toukokuuta 1993 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 60.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Markku Helin oikeusministeriöstä, ulkoasiainsihteri Eila Kurki-Suonio ulkoasiainministeriöstä, vs. nuorempi hallitussihteri Pia-Liisa Heiliö sosiaali- ja terveysministeriöstä, hovi-oikeudenneuvos Markku Brax Helsingin hovioikeudesta, oikeusneuvosmies Antti Sjöstedt Helsingin raastuvanoikeudesta, toimistopäällikkö, varatuomari Outi Arponen Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta, lakimies Suvi Korpinen Pelastakaa Lapset ry:stä ja asianajaja Eeva Cleve Suomen Asianajajaliitosta.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain täydentämistä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvilla säännöksillä Suomen viranomaisten toimivallasta, sovellettavasta laista ja vieraassa valtiossa annettujen päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi kansainvälisiä lapsikaappauksia koskevat säännökset luvattomasti poisviedyn tai palauttamatta jääneen lapsen määräämisestä palautettavaksi.

Suomen tuomioistuimilla ja sosiaalilautakunnilla olisi pääsäännön mukaan valta tutkia lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia silloin, kun lapsella on asuinpaikka Suomessa. Asiaa ratkaistaessa ja sopimusta vahvistettaessa sovellettaisiin Suomen lakia. Lapsen huolto määräytyisi välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaisesti, missä lapsella on asuinpaikka. Vieraassa valtiossa lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta annettu ratkaisu tunnustettaisiin Suomessa ja voitaisiin täällä panna täytäntöön, jos päätös täyttää laissa säädetyt edellytykset.

Nämä säännökset perustuvat Luxemburgissa vuonna 1980 tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen (*Euroopan neuvoston sopimus, ETS n:o 105*).

Luvattomasti maasta poisviedyn tai palauttamatta jätetyn lapsen palautettavaksi määräämistä koskevat lakiehdotuksen säännökset vastavat Haagissa vuonna 1980 kansainvälisestä lapsikaappauksesta tehdyn yleissopimuksen (*Haagin sopimus*) määräyksiä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan vähäistä muutosta ulkomaille annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:ään. Muutoksen tarkoituksena on tehdä mahdolliseksi vastavuoroisuusjärjestelyt, joilla voidaan tehostaa elatusapujen perintää Suomen ja eräiden vieraiden valtioiden välillä.

Ehdotettujen säännösten tultua hyväksytyiksi ja vahvistetuiksi Suomi voisi ratifioida molemmat yleissopimukset. Sen vuoksi laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta on tarkoitus saattaa voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana. Toinen ehdotetuista laeista on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Valiokunnan kannanotot

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Ehdotetut säännökset tuovat selkeyttä alueelle, joka on nykyisin puutteellisesti säännelty. Yleisen kansainvälistymiskehityksen vaikutuksesta kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluva perhelainsäädäntö kaipaa uudistusta laa-

jemminkin. Valiokunnan mielestä tämän alan lainuudistustyötä on syytä välittömästi jatkaa.

Valiokunta esittää seuraavat yksityiskohtaiset huomautukset:

1. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta

13 §. Oikeuspaikka. Pykälän 2 momentin viimeisen virkkeen mukaan lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on tietyissä tapauksissa pantava vireille Helsingin raastuvanoikeudessa.

Esityksen antamisen jälkeen Helsingin raastuvanoikeus on, alioikeusuudistukseen liittyvien lakien tultua voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993, muuttunut Helsingin käräjäoikeudeksi. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että sana "raastuvanoikeudessa" muutetaan sanaksi "käräjäoikeudessa".

21 §. Toimivalta antaa väliaikaisia määräyksiä. Pykälän perusteluissa selvitetään tässä pykälässä tarkoitettun väliaikaismääräyksen ja 40 §:n mukaisen väliaikaismääräyksen keskinäistä suhdetta. Niiden mukaan 21 §:ssä tarkoitettua määräystä ei voitaisi antaa enää sen jälkeen, kun huoltopäätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa tai lapsen palauttamista koskeva asia on pantu vireille Helsingin hovioikeudessa.

Perustelujen oikaisemiseksi valiokunta viittaa asian vireilletulon vaikutuksia koskeviin yleisiin prosessioikeuden periaatteisiin sekä varsinaisiin lakiteksteihin ja toteaa, että alioikeus, jossa asia on ensiksi tullut vireille, voi antaa väliaikaismääräyksen, vaikka huoltopäätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa tai lapsen palauttamista koskeva asia sittemmin tulee vireille Helsingin hovioikeudessa.

38 §. Asiaan osallisen kuuleminen. Pykälän mukaan asiaan osalliselle on vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistamista tai lapsen palauttamista koskevissa asioissa varattava virkateitse tilaisuus tulla asiassa kuulluksi ennen kuin hakemukseen suostutaan.

Sanaa "virkateitse" on pidetty epäselvänä. Valiokunta viittaa alioikeusuudistukseen liittyviin uusiin tiedoksiantosäännöksiin, joiden mukaan tuomioistuimen on annettava kehoitus tai kutsu ja hakemus asiaan osalliselle tiedoksi silloin, kun asiaan osalliselle on varattava tilaisuus tulla asian johdosta kuulluksi. Tämän vuoksi

valiokunta ehdottaa pykälän sanonnan muuttamista siten, että *hovioikeuden on varattava asiaan osalliselle tilaisuus tulla kuulluksi.*

39 §. Lapsen kuuleminen. Pykälässä säädetään lapsen mielipiteen selvittämisestä ennen kuin hovioikeus ratkaisee hakemuksen lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpantavaksi määrittämisestä tai lapsen palauttamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan hovioikeuden on selvitettävä lapsen mielipide, jos lapsi on saavuttanut sellaisen iän ja kypsyyden, että lapsen mielipiteeseen on aiheellista kiinnittää huomiota.

Momentin sanamuotoa ei ole pidetty onnistuneena. Se, onko lapsi saavuttanut sellaisen kypsyyden, että hänen mielipiteeseensä on kiinnitettävä huomiota, selviää käytännössä vasta sosiaalilautakunnan suorittamasta lapsen kuulemisesta.

Valiokunta ehdottaa momentin sanonnan tarkistamista seuraavasti: "... on selvitettävä lapsen mielipide, jos lapsen voidaan ikänsä tai muiden hovioikeuden tietoon tulleiden seikkojen vuoksi olettaa saavuttaneen sellaisen kypsyyden, että lapsen mielipiteeseen on kiinnitettävä huomiota."

40 §. Väliaikainen määräys. Pykälän mukaan hovioikeus voi asiaa käsitellessään antaa väliaikaisen määräyksen siitä, kenen luona lapsen tulee asua, tapaamisoikeudesta ja tarvittaessa myös lapsen huollosta. Pykälästä puuttuu tämäläyppisiin säännöksiin yleensä liittyvä muutoksenhakukielto.

Valiokunta katsoo, että selvyiden vuoksi pykälään on syytä lisätä nimenomainen säännös siitä, ettei väliaikaiseen määräykseen saa hakea muutosta. Valiokunta ehdottaa, että lisäys toteutetaan samalla tavoin kuin on menetelty 21 §:ssä, jolloin pykälään lisätään uusi näin kuuluva 2 momentti: Väliaikaisesta määräyksestä on soveltuvin osin voimassa, mitä 17 §:ssä säädetään.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus n:o 2 hyväksyttäisiin muuttamattomana ja

että lakiehdotus n:o 1 hyväksyttäisiin muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi sen 13 ja 38—40 § näin kuuluvina:

13 §

Oikeuspaikka

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Jos lapsella ei ole asuinpaikkaa Suomessa, lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on pantava vireille sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä lapsella on viimeksi ollut Suomessa asuinpaikka tai, jos lapsella ei ole ollut Suomessa asuinpaikkaa, sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä lapsen vanhemmilla tai jommallakummalla vanhemmista tai huoltajaksi esitetyllä henkilöllä on asuinpaikka. Jos mikään tuomioistuin ei edellä sanotun mukaan ole toimivaltainen, asia on pantava vireille Helsingin käräjäoikeudessa.

38 §

Asiaan osallisen kuuleminen

Ennen kuin vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistamista tai lapsen palauttamista tarkoittavaan hakemukseen suostutaan, *hovioikeuden on varattava asiaan osalliselle (poist.) tilaisuus tulla asiassa kuulluksi, jos kuultavan*

olinpaikka on tiedossa, jollei tämä aiheuta viivästystä asian käsittelyssä.

39 §

Lapsen kuuleminen

Ennen kuin hovioikeus ratkaisee hakemuksen vieraassa valtiossa annetun, lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta tai lapsen palauttamisesta, hovioikeuden on selvitettävä lapsen mielipide, jos *lapsen voidaan ikänsä tai muiden hovioikeuden tietoon tulleiden seikkojen vuoksi olettaa saavuttaneen sellaisen (poist.) kypsyden, että lapsen mielipiteeseen on aiheellista kiinnittää huomiota.*

(2 ja 3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

40 §

Väliaikainen määräys

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Väliaikaisesta määräyksestä on soveltuvin osin voimassa, mitä 17 §:ssä säädetään. (Uusi 2 mom.)

Helsingissä 10 päivänä joulukuuta 1993

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa varapuheenjohtaja Halonen ja jäsenet Hassi, Häkämies, Komi, Luhtanen,

Mäkelä, Mölsä, Polvi, Rossi, Savela, Seivästö, Suhola, Tykkyläinen, Viljanen ja Vuoristo.

